

РАЗВИВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНОРЕЧЕВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЧРЕЗ ПРИЛАГАНЕ НА STEAM ПОДХОДА В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ 1. КЛАС

Наталия Берберова
СУ „Христо Ботев“ – гр. Лъки

Резюме. В статията се проследяват теоретични постановки, свързани освен с изясняване на комуникативната компетентност, като част от съвременния образователен процес, но и с разглеждане на комуникативноречевите умения като водещи в обучението по български език и литература в началния етап на основната степен на образование. В статията е представен модел на STEAM урок, структуриран и изготвен чрез универсалния дизайн на обучението, в който се разглежда образа на вълка в приказките за животни като средство за развитие на комуникативноречевите компетентности при учениците от 1. клас към СУ „Христо Ботев“ в гр. Лъки.

Ключови думи: комуникативна компетентност, комуникативноречеве умения, ученици, начална училищна възраст, STEAM, универсален дизайн на обучението, образ на вълка

SU „Hristo Botev“, Laki

The article traces theoretical propositions related not only to the clarification of communicative competence as part of the modern educational process, but also to the consideration of communicative speech skills as a leading method in teaching Bulgarian language and literature

a
t

t
h
e
m
in
n
n

Увод

Днешната образователна система цели развитието на индивидуалната човешка личност като изгражда у нея едни от най-важните компетентности, необходими за социално приобщаване и професионална реализация в съвременното общество. В този смисъл комуникативноречевата компетентност играе ключова роля за обучението по роден език, тъй като представлява необходимо условие за интегриране на личността към заобикалящия го свят и за осъществяване на ефективна комуникация в него. Освен това развитието на комуникативноречевата компетентност предполага както изграждане на **комуникативна компетентност** у учениците, така и адекватно овладяване на езика, който обект на изучаване е учебният предмет – **български език и литература** в училище.

e
t
p
é

The article presents a model of a STEAM lesson, structured and prepared through the universal

„Изтъкнатите особености на обучението по български език му позволяват да изпълнява наддисциплинна функция, тъй като то е в основата на различни действия на занятията на всички учебни дисциплини и е средство за развитие на личността в много посоки“ (Димчев 2010^a, стр. 20). Неслучайно според учебната програма по БЕЛ за 1. клас, издадена от МОН „обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен е насочено към постигане на базовото равнище на ключовата компетентност, свързана с комуникацията на български език, и към реализиране на междупредметни връзки и комплекс от дейности, подчинени на

с
В тази връзка въпросите относно *формирането на ключовите компетентности* у учениците и *интегрирането на компетентностния подход* в обучението също са приоритетни и актуални въпроси за днешното образование. Освен това, както подчертава Ж. Илиева, изброените нововъдения „намират отражение в редица държавни документи като стратегии, закони, наредби, учебни програми и др, които регламентират включването на компетентностния модел във формалното образование и обосновават мястото и значението му в педагогическия процес на образователните институции. Авторката подчертава, че промените са отразени в Национална стратегия за учене през целия живот, Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), Наредба за Общобразователната подготовка, Наредба за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала и др.“ (Илиева 2024, стр. 67). Акцентът на компетентностния подход, според Ф. Бойкова, „е насочен към подготовка на личността за социална реализация и адаптивност за саморазвитие в контекста на идеята за формиране на ключови компетентности за продължаващо през целия живот образование“ (Бойкова 2022, стр. 1). В допълнение на това комуникативноречевата насоченост на обучението по БЕЛ в началното образование предполага формиране на комуникативноречевите компетентности, чрез които се гарантира практическата насоченост на обучението (Учебна програма по Български език и литература за 1. клас, 2016, с.1)“, а те, от своя страна, са пряко свързани с речевата практика на учениците и с успешното им реализиране в комуникационния процес.

Може да се обобщи, че при STEAM обучението акцентът е поставен също върху интегрирането на учебното съдържание по различните дисциплини (науката, технологиите, инженерството, изкуствата, хуманитарните науки, и математиката), съчетавайки практическото му приложение за решаване на проблеми от реалния живот, което се цели изясняване на процесите и явленията в природата. Чрез STEAM се развиват уменията на 21 век, като сътрудничество, творчество, критично мислене, работа в екип и други. И при двата подхода - STEAM и компетентностен - се развиват ключовите компетентности, необходими за личната и професионална реализация на всеки човек. Точно STEM обучението, като иновация в съвременното образование, е подходящо за всички етапи на обучението, тъй като спомага за реализиране на прехода от предметноориентирано към компетентностноориентирано обучение. Именно поради тази причина настоящата статия разглежда прилагането на STEAM подхода като иновативен метод в създаването на модел на урок, чиято цел е подпомагане процеса на формиране, развитие и усъвършенстване на комуникативноречевите умения у учениците, заложили според учебната програма по БЕЛ за 1. клас.

Комуникативна ориентация в съвременния образователен процес

¹ Виж: [МОН, Общо образование, Учебни програми](#)

Общуването и комуникацията са от изключително значение за днешното общество, което само по себе си предопределя факта, че обучението по български език и литература играе главна роля за формирането и развитието на индивидуалната човешка личност, тъй като езикът е основно средство за общуване и за усвояване на социално взаимодействие в обкръжаващия ни свят. Ето защо необходимостта от изграждане на комуникативна компетентност у учениците е от съществена значимост, както определя Д. Петрова. Тя е ключова цел особено в обучението по български език в началния етап на образованието и е най-важният му продукт. В този смисъл според авторката овладяването на езикови знания е безсмислено, ако те няма да се използват адекватно и целенасочено от личността в процеса на социалната ѝ реализация (Петрова 2019, стр. 124). Становището на Ф. Бойкова по отношение на разглежданата тематика е, че „комуникативната ориентация на модерното езиково обучение е свързана с основната му цел – развиване на комуникативноречевата компетентност, разбирана като овладяване на знания и формиране на умения, които да удовлетворяват комуникативните потребности на учениците в личен и в социален план и които да им съдействат за постигането на целите в личностната реализация в един високотехнологизиран вече свят“ (Бойкова 2016, стр.111)

Важно е да се подчертае, че в научната литература, както отбелязват в своята книга „Обучението по български език и литература в началното училище“ М. Георгиева, Р. Йовева и Ст. Здравкова, комуникативната компетентност се приема „като най-висша в йерархията на компетентностите“ (Георгиева, Йовева, Здравкова 2005, стр. 79) Авторите поясняват, че „понятието *комуникативна компетентност* се интерпретира различно, но най-широко приеманите модели според тях включват следните компоненти (пак там):

- **езикова компетентност** – Според Н. Герджикова тя се разглежда като социално представителна форма на проявление на заложбите на всяко дете да употребява родния си език в практически неограничен брой езикови конструкции (Герджикова 2005, стр.

- **социолингвистична компетентност**, която се съотнася с уместността на общуване (според социалния контекст) – Според М. Мандева социолингвистичната компетентност „изисква да се отчита ролята на социалните фактори в речевото общуване и във връзка с това да се ползват уместно лингвистични и паралингвистични средства“, което предполага насочване на вниманието върху взаимоотношението между социалните позиции на комуникантите и нормите на поведение, определени от социалния контекст (Мандева 2015, с. 57);

- **дискурсна компетентност**, т.е. предаване назначения чрез текста или дискурса – К. Димчев я разглежда като „умение за създаване и възприемане на комуникативно пълноценни текстове“. Освен това педагогът посочва, че дискурсната компетентност е важно условие за успешно изпълнение на речевите актове в учебната и извънучебната дейност на учениците (Димчев 1998, с. 67);

- **стратегийна компетентност** – Според М. Георгиева, Р. Йовева и Ст. Здравкова тя включва стратегиите на общуващите за справяне с проблеми на общуването, като се използват (преднамерено или не) различни механизми, отнасящи се до „приспособяването“ на системата от езикови средства, нужди за оптимално протичане на комуникативния акт (Георгиева, Йовева, Здравкова 2005, стр. 79). Друг автор като В. Кръстанова представя стратегийната компетентност като „система от знанията и уменията на учениците за резултатно речево общуване чрез различни комуникативни стратегии“ (Кръстанова 2005, стр. 76).

Ролята на комуникативноречевият принцип в обучението по български език и литература в началното училище и според Д. Петрова също „предполага формиране на комуникативна компетентност у учениците и съдържащите се в нея езикова,

социокултурна, стратегийна и дискурсна компетентност“ (Петрова 2020, стр. 87). Към становищата на гореизложените автори относно компонентите на КК може да се отнесе и твърдението на А. Евтимова, която заключава, че в българския научен дискурс четирикомпонентният модел на комуникативната компетентност (езикова, социолингвистична, стратегийна и дискурсна компетентност) работи успешно за решаване на различни изследователски и образователни задачи (Евтимова 2005, стр. 71).

Предвид всичко посочено дотук може да се изведе заключението, че „комуникативната ориентация на съвременния образователен процес изисква от педагогическите специалисти да работят все по-усърдно по усъвършенстването на комуникативната компетентност (КК) на своите възпитаници, от една страна, а от друга - внедряването на компетентностният подход предполага изучаваното учебно съдържание да бъде изцяло подчинено на придобиването на умения и прилагането им на практика. Компетентностният подход „поставя акцент върху резултатите от образованието, разглеждани като способност да се действа в различни комуникативни ситуации“ развитието на уверени млади хора.

Комуникативноречева насоченост в обучението по български език и литература в началния етап на основната степен на образование

Комуникативноречевата насоченост на ОБЕЛ определя изучаването на езика като средство за общуване, тъй като през последните години в училищното образование се интегрират такива методически упражнения и задачи, които да подготвят учениците за пълноценно общуване. Именно поради тази причина според Н. Иванова обучението по български език и литература в началния етап на основната степен на образование се отличава с „комуникативноречевата си насоченост; с отчитането на психофизиологическото развитие на учениците в I – IV клас; със субект-субектния характер на педагогическото взаимодействие в процеса на обучение; с овладяването на езиковите знания в практически план, на емпирично равнище; с достъпния начин на изясняване на абстрактните по своята същност езикови понятия; с коректното и адекватно използване на терминологията; с функционално-стилистичния подход; със системното и последователно овладяване на знания за езика и пр.“ (Иванова 2007, стр. 12 насоченост на обучението по български език предполага усъвършенстване уменията на учениците да използват съзнателно, целенасочено, адекватно на конкретната комуникативна ситуация усвоените лингвистични знания в съответствие с комуникативната цел“. Според авторката „лингвистичната информация, включена в конкретното учебно съдържание в съответствие с особеностите на психофизическото развитие на децата в начална училищна възраст, не се усвоява самоцелно, а в контекста на речта – устна и писмена. Лингвистичната теория се усвоява не като се описват понятия и правила, а като се изпълняват действия с понятия и правила. Познанието се пренася в нови учебни речеве ситуации, на по-високо равнище на осмисленост“ (Атанасова 2021).

Комуникативноречевата насоченост на обучението по БЕЛ в началното училище предполага формиране на комуникативноречеве компетентности, „чрез които се гарантира практическата насоченост на обучението (Учебна програма по Български език и литература за 1. клас, 2016, с. 1)“, в следствие на което комуникативноречевите умения са пряко свързани с речевата практика на учениците и с успешното им реализиране в социалното общуване. Освен това „придобиването и усъвършенстването на комуникативноречева компетентност е основна цел не само на обучението по български език и литература, но и на целия начален етап на основното образование. Нейната

значимост произтича от факта, че изучаването на езика като функционираща система е условие, но същевременно и средство, реална основа за ефективно организиране на цялостния образователно-възпитателен процес“ (Кюркчийска 2016, с. 33). Наред с това формирането на ключовите компетентности съдейства за обучението по всички учебни дисциплини, но водеща е ролята на **обучението по български език и литература (ОБЕЛ)**, произтичаща от комуникативната му ориентация (Кюркчийска 2017).

Акцентът в обучението по български език, както пояснява Кирил Димчев, се поставя върху обучавания като езикова личност – с характерни потребности, възможности и интереси (Димчев 2010^б). Освен това според автора специфичното за обучението по роден език е, че то не е просто вид речево общуване, както обучението по всички учебни предмети в училище. К. Димчев го определя като дейност за запознаване на учениците със същността и функциите на речевото общуване, с езиковите средства, които при определени условия се използват за постигане на желани цели. В тази връзка според автора именно изучаването на родния език като средство за общуване предлага най-големи възможности за повишаване на езиковата култура на младото поколение. (Димчев език му позволяват да изпълнява наддисциплинна функция, тъй като то е в основата на различни действия на занятията на всички учебни дисциплини и е средство за развитие на личността в много посоки“ (Димчев 2010^а, с. 20). От друга страна, ОБЕЛ предполага широко приложение на интерактивните методи и разнообразни форми на работа, които допринасят за активна комуникация и сътрудничество между учащите.

„Обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен е насочено към постигане на базовото равнище на ключовата компетентност, свързана с комуникацията на български език, и към реализиране на междупредметни връзки и комплекс от дейности, подчинени на съвременните ключови компетентности“ програмата по БЕЛ за 1. клас изведените цели на обучението по разглеждания предмет се свързват с началното оgramотояване и ключовата му предпоставка за осъществяването на единния езиков и литературен образователен процес, за интелектуалното и речевото развитие на учениците. В програмата се подчертава и усвояването на ефективни „инструменти“ за общуване, каквито са техниките за четене и писане, в единство с разбирането на прочетеното и написаното. „Учениците се въвеждат в езиковата и речевата действителност, за да овладяват умения за разпознаване и използване на основните езикови и комуникативни единици - текст, изречение, дума, сричка, звук“. (пак там). Относно формирането на комуникативноречеви компетентности у учениците в 1. клас, според учебната програма, ученикът трябва да:

- ✚ използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване;
- ✚ прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба);
- ✚ озаглавява текст;
- ✚ създава кратък писмен текст по серия от картини;
- ✚ разграничава начини и средства за общуване;
- ✚ пише под диктовка текст;
- ✚ преразказва устно съдържанието на откъс от повествователен текст (пак там, с. 4-5).

Посочените аргументи представляват доказателство за следното заключение, припокриващото се с мнението на М. Сотирова, че „съвременното родноезиково обучение в началния етап на основната образователна степен е приоритетно ориентирано към овладяване на ключовите компетентности, първата от които е компетентността за общуване на български език. Комуникативната парадигма на обучението по български език изисква осъвременяване на системата от методически стратегии за единно и взаимосвързано овладяване на всички страни на комуникативната компетентност и

същевременно засилване на вниманието към сферата на диалогичното устно общуване като доминиращо в речевата практика на съвременните ученици. Ресурсите за това методическо обновяване се съдържат в ориентирането на езиковото обучение към актуалните комуникативни нужди на съвременното дете“ (Сотирова 2023, стр. 76). В допълнение на това ОБЕЛ в началния етап на основната образователна степен е насочено към постигане на базовото равнище на ключовата компетентност, свързана с комуникацията на български език. Учебният предмет „български език и литература“ в началните класове има комплексен характер и поставя основата на системното изучаване на българския език и на литературата в следващия образователен етап. Именно в центъра на посочените предметни области са комуникативноречевите умения, чрез които се гарантира практическата насоченост на обучението.

STEAM обучението като иновативен подход за формиране и изграждане на компетентности у учениците

През последните години STEM/STEAM подходът се интегрира с бързи темпове в днешното образование, а изграждането на STEM центрове в училищна среда е все по-актуален и значим въпрос. Ето защо М. Тодорова-Колева определя, че „навлизането на заложените в Европейската референтна рамка“ (Тодорова-Колева 2021, с. 244). STEAM е концепция на съвременното образование, която обединява преподавателските компетентности и конкретните учебни предмети по реалистичен начин с цел развиване на такива умения у учениците, с помощта, на които да се изградят като съвременни самостоятелни личности, справящи се с заобикалящата ни действителност.

Важен акцент за развитието на STEM подхода поставя D. Henriksen, който счита, че интегрирането на изкуството в STEM обучението създава нов акроним, а именно STEAM (*наука, технология, инженерство, изкуство Arts и математика*). Според автора, от една страна, аспектът на изкуството като цяло води до творчество, а от друга - науката и изкуството се допълват, защото науката предоставя методологическо оборудване в изкуството, а изкуството предоставя творчески модел за развитие на науката (Henriksen който STEAM се разглежда като подход за подготовка на поколенията от 21-ви век, имащ за цел стимулиране на творчеството и подготовка на учениците за професионалния свят, изпълен с иновации и изобретения. Също така авторите считат, че STEAM дава на децата възможност да изразяват своето разбиране за света чрез творчеството (Munawar, предполага по-добра интеграция на дисциплините“. Според нея се осъществява разглеждане освен на развитието на обществото и неговото въздействие, но и по какъв начин се възприемат нагласите и обичаите от миналото, настоящето и бъдещето. Д. Кожухарова уточнява, че в изкуствата „се включват хуманитарните науки и всички видове изкуства – физически, изящни, езикови, вкл. науките - социология, образование, политика, философия, богословие, психология, история и др. Изкуствата и хуманитарните науки помагат да се преподават морал, ценности, етика и отговорност“ (Кожухарова, 2022, стр. 22). Д. Гълъбова също разглежда темата за изкуствата и включването им в STEAM подхода. Тя счита, че „в световен мащаб интеграцията им се прилага като актуален подход в контекста на STEAM образованието“. Методистката твърди, че сливането „на изкуствата е подход към преподаването и ученето, при който образователно съдържание (напр. математическото), определено в държавните образователни стандарти на МОН, да се преподава и оценява напълно обективно в и чрез изкуствата. Изявяват се междупредметни връзки между учебни предмети, като единият

от тях задължително е вид изкуство (изобразително изкуство, театър, музика, танци)“

Националната програма за „Изграждане на училищна STEM среда“ стартира през 2020г. и е насочена към интегрирането на „съвкупност от специално създадени и оборудвани учебни пространства с фокус върху изучаването и прилагането на компетентности в областта на природо-математическите науки в държавните и общинските училища в страната. Всеки училищен център включва промяна в следните елементи: физическа среда (подобряване на вътрешната архитектура и обзавеждането на съществуващи пространства), технологии, учебно съдържание, методи на преподаване и управление на образователния процес. Програмата е ориентирана към училища с иновативни практики и такива с потенциал за развитие на иновации в областта на природните науки, дигиталните технологии, инженерното мислене и математика (STEM)“ (Национална програма „Изграждане на училищна STEM среда“, 2020, стр. 1). Освен това „реализирането на програмата има за цел мотивиране на учениците за изучаване на природни науки, математика и технологии, повишаване на образователните резултати, придобиване на система от компетентности, трайни, цялостни знания, ключови умения и нагласи, ориентирани към практиката, развитието и кариерното ориентиране на учениците, насочването им към технологични професии“. Също така „програмата цели създаването на интегрирана учебна среда от ново поколение в българските училища, която да поощри и подкрепи образователните иновации в обучението и преподаването в сферата на STEM, креативността и изследванията. Инвестициите ще подпомогнат въвеждането на нови методи на преподаване, повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти и създаване на ново учебно съдържание в посока интегриране на предметните области от STEM“ (пак там, стр. 1-2).

Относно развитието на компетенциите и уменията, които развива STEAM подхода, статията се позовава върху становищата на някои автори. Така например Д. Кожухарова, счита, че „чрез STEAM обучението се развиват креативността, логическото мислене, базирано на математиката и науките, умението за решаване на проблеми, интересът към живия, материален и физически свят, умението за сътрудничество, изследване проучване и експериментиране“. Авторката счита, че „подходът подпомага когнитивното развитие на децата и ги учи да прилагат правила, спрямо конкретна задача, а не механично да наизустяват на факти“. Освен това „решаването на реални проблеми в STEAM обучението подпомага развитието на функционалната грамотност на учениците, т.е. уменията и компетентностите, които подпомагат хората да се справят в реални житейски ситуации, използвайки знанията, които са придобили в училище“ (Кожухарова, Д. 2022, с. 23). В този контекст Е. Иванова също изтъква, че „STEM подходът и вариантите му може да се определят като перспективен начин за организиране дейността на ученика от начална училищна възраст по посока формиране на фундаментални умения, като решаване на проблеми, работа в екип и сътрудничество“ (Иванова 2024, стр. 38).

Въвеждането на STEM в процеса на обучение според сборника „Създаване и изследване на STEALM центрове в образованието и социално-педагогическата сфера“, издаден през

✚ „Повишаване на мотивацията на учениците за учене по природни науки и математика и стимулиране на интереса им към тези предмети, което може да доведе до продължаващо обучение и дори успешна кариера в тези области. Създават се възможности за проектно-базирано обучение, интегративно знание, обучение по научни теми и промяна на образователните парадигми;

✚ „Повишава се ангажираността, уменията и постиженията на учениците (*дигитална грамотност; дигитални изкуства и креативност; умения, свързани с изискванията на индустрията; умения за разрешаване на реални проблеми от живота и бизнеса;*

математическо мислене; умения за създаване на технологични решения; работа в екип, критично мислене и др.). Така те разбират по-добре понятия, феномени, явления, когато им се предоставя различен контекст за обучение и различни гледни точки, чрез които да ги изследват?;

✚ Стимулиране на учениците да създават и подобряват технологични решения в областта на механиката, програмирането и изкуствения интелект. *Учениците придобиват умения за създаване на нови технологии и тяхното автоматизиране* („Създаване и изследване ...”, 2021, стр. 17).

Предвид гореизложените аргументи с цел развиване на множествени компетенции у учениците е напълно приемливо и дори желателно към традиционните STEM дисциплини да се включват и хуманитарните дисциплини и изкуствата (Национална програма Изграждане на училищна среда на Министерство на Образованието и Науката. Ръководство за кандидатстване, 2020, с. 31). Освен това STEM/STEAM-подходът „дава изключителни възможности за обединение на компетентностите от различните области на знанието в мощен инструмент за справянето със задачи. Увереността в своите способности и осъзнатата необходимост от знания е залог за изграждане на успешни личности, способни да подобрят света, в който живеем“ (Ivanova-Nedelcheva 2022, стр.

Методически идеи и решения за тяхната реализация в обучението по български език и литература на ученици от 1. клас

По отношение създаването на примерен модел на STEAM урок в ОБЕЛ за 1. клас са използвани такива методи и средства, които да дават положителен ефект относно достигане целите на урочната единица и представени в настоящата статия. Едно от тях представлява УДО (Универсален дизайн на обучението) и по-конкретно таблица, разработена от Йорданка Димова и Евелина Иванова-Варджийска², която се основава на интерпретация на модели, като - когнитивна таксономия на Блум, модел на универсален дизайн за обучение (CAST), модели за обратно планиране, модел за разбиране по дизайн. Основен акцент в създадения урок се поставя върху развитието и усъвършенстването на комуникативноречевите умения у първокласниците, заложен в учебната програма за 1. клас.

УДО е образователна рамка, която оптимизира възможностите за всички, имащи за цел освен овладяването на знания и умения, но и имащи нужда от мотивация и ентузиазъм да участват в този процес (Rose, Meyer, 2002; Rose, Meyer, 2006). Въпреки названието си, УДО не е в състояние да предложи оптимално решение, но *той предлага гъвкави форми за предаване на учебното съдържание, възможности за адаптиране на задачите и дейностите за обучаваните към различните потребности*. В „Ръководство за функциониране и управление на пространства за интензивна допълнителна подкрепа“ К. Дамянов посочва, че „приложението на UDL (Universal Design for Learning – UDL; Универсалният дизайн за учене – УДО) в класната стая значително подобрява включването на учениците с различни специални потребности, като същевременно ползите от този подход се усещат и от учениците без такива потребности. UDL създава по-приобщаваща учебна среда, която подкрепя разнообразието в класната стая и осигурява по-голямо участие и успех за всички ученици. Този подход не само прави

обучението по-достъпно, но и насърчава по-голяма автономия, креативност и самочувствие сред учениците, като ги подкрепя да развият своите уникални таланти и потенциал“ (Дамянов 2024, стр. 33).

Моделът на УДО се оказва изключително подходящ за подпомагане внедряването и прилагането на STEAM подхода в образователния процес, тъй като в използването му се

В
К
Л
Ю
Ч
В
а
Т
З
П
р
И
Н
Ц
и
п
а

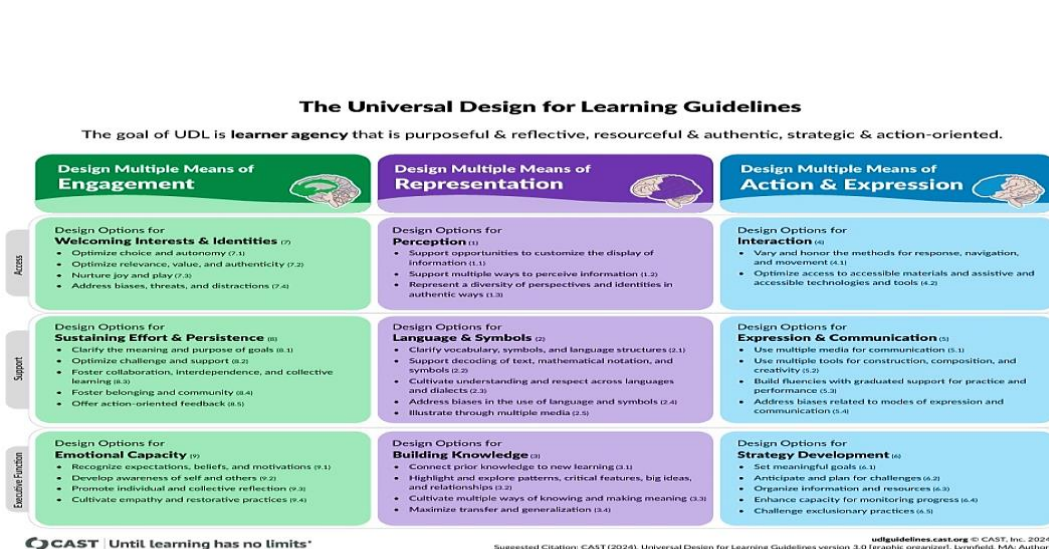

Таблица 1. Модел на универсален дизайн за обучение – основни принципи и 9 педагогически насоки

В сайта на CAST са обособени 9 педагогически насоки, като същите се диференцират в три основни категории, подпомагащи преподавателите относно наличието на многообразие в обучението, а именно:

✚ **Ангажираност (Каква е причината за учене?)** - привличане на интерес, поддържане на усилия и постоянство и саморегулация;

✚ **Представяне (Какво се учи?)** - възприятие, език и символи и разбиране.

✚ **Действие и изразяване (Как се учи?)** - физическо действие, изразяване и комуникация и изпълнителна функция.

В сайта се акцентира върху становището, че „насоките предлагат набор от конкретни предложения, които могат да бъдат приложени към всяка дисциплина или област, за да се гарантира, че всички учаци имат достъп и участие в смислени и предизвикателни възможности за обучение.“ По този начин се предполага, че обучението ще бъде по-ефективно и съобразено с индивидуалните особености на всеки ученик. Имайки предвид, че „при STEAM подхода вниманието се премества към практическата дейност и емоционалните преживявания на учениците, това би спомогнало разглежданите понятия и концепции да се разбират по-лесно и задълбочено, да се правят по-добри и сложни връзки с реалния свят, да се обогатяват преживяванията и формират естетически представи“ (Създаване и изследване на STEAM центрове..., 2021, стр. 15), което е от изключително значение особено в обучението по литература. Следователно адекватното приложение на STEAM подхода в учебно-възпитателния процес ще способства учениците относно придобиването на необходимите знания, умения и компетентности в съответните направления.

Т
а

Л
и
ц

Друг важен момент от разработването на тематичната единица е, че с помощта на мултимедийната презентация се онагледяват ключовите моменти от съдържанието на урока, а чрез словесното си изложение, описание или обяснение, учителят внася ясни разяснения по учебния материал или подпомага процеса на разбиране и затвърждаване от учениците с помощта на предвидените интерактивни упражнения (индивидуални или групи).

Урочната единица *„Вълкът – диво животно и герой от приказките“* представлява модел на STEAM урок за упражнение и затвърждаване в ОБЕЛ за 1. клас, който има за цел развиване и усъвършенстване на комуникативноречевите умения у учениците. Тематичната единица е разработена с помощта на едни от най-известните приказки за животни, в чийто сюжет участва и вълкът. Урокът стартира с помощта на гатанка, отговорът на която представлява плавно преминаване към определяне вида на вълка към групата на дивите животни. Дейността дава възможност за затвърждаване на знанията освен за понятието „гатанка“, но и по отношение на това, къде живеят дивите животни, с какво се хранят и кои представители от тях обитават в близост до населеното място, в което живеят учениците (ДЛС „Кормисош“⁴ е със седалище гр. Лъки). Така стартиралия урок продължава с реализиране на първо упражнение, свързано със създаването на писмени текстове по серия от картини, към всяка от които има насочващи въпроси и опорни думи, подкрепящи работа на учениците. По своята същност и предназначение упражнението благоприятства развитието и усъвършенстването на комуникативноречевите умения у първокласниците, което представлява и предмет на разглеждане в настоящата статия.

Изпълнението на така представеното упражнение дава основание за осъществяване на беседа, посредством подходящо подбрани изображения и снимки, които разгръщат ролята и значението на вълка в приказките за животни. В тази връзка с помощта на мултимедийната презентация се онагледяват и дискутират приказки за животни, в чийто сюжет участва вълка, а именно: *„Вълкът и седемте козлета“*, *„Червената шапчица“*, *„Трите прасенца“*, *„Глушавият вълк“* и др. Учениците участват активно, припомняйки си заглавията на изброените приказки и паралелно с това ги свързват с конкретните изображения, включени в упр. 2 от работния лист. На този етап от урока се проявява благоприятна възможност за интеграция на междупредметни връзки с учебните предмети по „музика“ и по „технологии и предприемачество“, изразяващи се в слушането на песента на Р. Попов и М. Иванова и обсъждането на темата, свързана с грижата и съхранението на книги, учебници и учебни помагала. Първата дейност съдейства за припомняне и затвърждаване на видовете певчески гласове (мъжки, женски и детски), а втората – обхваща правилата за опазване на така ценната хартия за времето, в което живеем.

След слушането на песента *„Вълкът и седемте козлета“* тематичната единица продължава с устно преразказване на историята от едноименната приказка на Братя Грим, като за тази цел отново се презентират изображения, следващи сюжетната линия. Съвсем естествено в края на приказката учителят поставя задача на учениците, свързана с интегриране на учебния предмет „математика“ и по-конкретно с разглежданата материя.

⁴ ДЛС „Кормисош“ е със седалище гр. Лъки и представлява необикновено място разположено в сърцето на Родопите, в което са събрани всичките ѝ прелести. Със своята спираща дъха природна красота и разнообразие от дейности на открито, Кормисош предлага незабравимо изживяване за любителите на природата и търсачите на приключения. Родопите са дом на разнообразни диви животни, а Кормисош предоставя отлична възможност за наблюдение на дивата природа. Районът се характеризира с богато биоразнообразие, което е и причина територията на Община Лъки на 99 % да бъде включена в Натура

Същата се изразява в изчисляване броя на героите в приказката, целта на което е първокласниците да упражнят действие „събиране“ на три и повече числа. В тази връзка е необходимо отговорът да бъде записан с цифри и с думи в упр. 3 от работния лист.

Припомнянето на сюжета и изпълнението на математическата задача представляват подготовка за реализацията на последния етап от урока – драматизация на вече дискутираната приказка „Вълкът и седемте козлета“, чрез което учениците разширяват знанията си за света, усвояват социални и комуникативни умения. Учителят е подготвил предварително необходимите средства (като сценичен декор, сценично облекло и др.) за пресъздаване на художествения текст от учениците, чийто роли биват определени чрез жребий. Естествено в процеса на осъществяването на последния етап от тематичната единица се включва и междупредметна връзка с „музиката“ (подходяща мелодия за фон) и с „физическото възпитание и спорта“ (провиране под различни препятствия, движения по ориентир спрямо посоките на изпълнение – напред, назад, вляво, вдясно и др.). Мотивът за включването на драматизация по известната приказка на Братя Грим – „Вълкът и седемте козлета“ е, че „когато изкуството на драмата влиза в образованието, учениците и учителите влизат в драматично взаимодействие, което им позволява да изразят и развият своите емоции, мисли и идеи чрез креативни и изразителни прояви (Василева, Р. 2020).“ По своята същност **драматизацията е интерактивен метод, който включва език, движение, въображение, емоции и социални взаимодействия. Освен четивната грамотност, влизането в роля развива креативността, организационните умения и уменията за работа в екип у учениците.** Според Нели Иванова тя се различава от четенето на роли, тъй като в основата ѝ е трансформацията на художествен текст за авторската реч и подготовката за неговото сценично представяне (Иванова 2012). Интегративна връзка с учебния предмет „изобразително изкуство“ се прави чрез поставянето на домашна работа към учениците, състояща се в пресъздаването на сценка от любима приказка за животни, в чийто сюжет участва и вълкът. За тази цел учениците биха могли да използват цветни моливи или акварелни бои. Изборът на типа домашна работа е провокиран от възможността да бъде реализирана изложба и рефлексия върху създаденото творчество на по-късен етап или още на следващия час, с което освен че ще се провокира емоционално отношение и спонтанното реагиране при възприемане и илюстриране на положителни и отрицателни герои, но и ще бъде стимулирана продуктивна творческа дейност сред учениците.

В заключение моделът на разгледания STEAM урок е предвиден за два последователни учебни часа и представлява комбинация от театрално изкуство и творчество, обсъждане и дискутиране, индивидуални или групови задачи. Освен това в него се наблюдава едно най-важните предимства за STEAM обучението - **обединяване по своеобразен и по интересен начин на отделните учебни предмети в една тематична единица, в резултат на което се затвърждават знания и се придобиват различни умения и компетентности, като основна цел на съвременната образователна система.** Именно това е и причината STEAM подходът да създава предпоставки за изграждането на една цялостна картина у учениците относно заобикалящия ни свят. Чрез изследване и игра обучаемите се учат да правят изводи, да разбират конкретни явления и да създават своя собствена гледна точка по отношение на природата, хората и средата, както на национално, така и на световно ниво. В случая гледната точка е в посока на това, каква е ролята и значението на вълка в приказките за животни. Освен това с помощта на неговия образ са формулирани и създадени такива интерактивни и интегративни упражнения, които да послужат пълноценно в достигане на основната цел в урочната единица, а именно развитие и усъвършенстване на комуникативноречевите умения у учениците според учебната програма за 1. клас.

Литература:

- Атанасова, Г. (2021). Видове компетентности, формирани в процеса на обучението по български език и литература в начална степен на основното образование. *Продължаващо*
- Бойкова, Ф. (2016). Актуални аспекти на обучението по български език – комуникативни стратегии за социализация. *Български език и литература*, №2, 111–126.
- Бойкова, Ф. Компетентности и междупредметна интеграция при обучението по български език - възможности, перспективи и предизвикателства. *Български език и литература*, 2022, 64, № 5s, с. 48-50. ISSN 0323-9519.
- Василева, Р. (2020). *Арт анимация в образованието. Учители и ученици в драматично взаимодействие*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Георгиева, М., Йовева Р., Здравкова Ст. (2005). *Обучението по български език и литература в началното училище*. Шумен: ШУ.
- Берджикова, Н. (2005). Дидактически аспекти за комуникативната компетентност на учениците в езиковото обучение. В: *Комуникативна компетентност в съвременния научен дискурс*, София: Булвест 2000.
- Гълъбова, Д. и др. (2023). STEAM интеграция на изкуствата и математиката в детската градина. / Искра Русева - Електронно списание Педагогически форум, ДИПКУ,
- Дамянов, К. (2024). Ръководство за функциониране и управление на пространства за интензивна допълнителна подкрепа. МОН. София. ISBN 978-619-7743-
- Димитрова, Д. (2019). *Обучението по български език: Обучение в текст и чрез текст*. Варна: Славена
- Димчев, К. (1998). *Обучението по български език като система*. Второ преработено и допълнително издание. София: ИК „Сиела“.
- Димчев, К. (2010^a). *Методика на обучението по български език. Реалности и тенденции*. Велико Търново: Знак 94.
- Димчев, К. (2010^b). *Методиката на обучението по български език в съвременното научно*
- Димова, Й., Иванова-Варджийска (2020). Дизайн на учебни занятия за подкрепа на ученици в риск от отпадане. В: Изработване на инструментариум за ранно идентифициране на ученици в риск от преждевременно напускане на образователната система и за диференциран подход при определяне на потребностите им от предоставяне на индивидуална подкрепа. Проект BG05M2OP001-2.011-0001 „Подкрепа за успех“.
- Наръчник, УИ „Паисий Хилендарски“, с. 150-151
- Евтимова, А. (2005). Към общ модел на комуникативната компетентност в езиковото обучение. В: *Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс*. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. Кирил Димчев. София.
- Иванова, Е. (2024). [Прилагане на STEM подхода и вариантите му в начална степен на образование](#).// Стратегии на образователната и научната политика, 2024, брой 1, стр. 37-50, ISSN 1314–8575
- Иванова, Н. (2007). *Съвременното обучение по български език и литература в началния етап на образование*. Част първа: Български език. София: Образование.
- Иванова, Н. (2012). *Литературата за деца и формирането на читателска култура в начална училищна възраст*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“.
- Илиева, Ж. (2024). Формиране на ключови компетентности в заниманията по интереси в началното училище чрез анимативния подход *Педагогически новости*, 1, 67-76.
- Кожухарова, Д. (2022). STEAM в обучението по информационни технологии. Е-сп. *Педагогически форум*, 2022 бр. 4. ISSN 1314-7986.

а

с

д

ч

с

Кръстанова, В. (2005). Стратегийната компетентност на учениците в обучението по български език. В: Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс. Сборник в чест на 70- годишнината на проф. Кирил Димчев. София: Изд. „Булвест 2000”.
Кюркчийска, В. Комуникативните упражнения в електронна среда (I-IV клас), *Български език и литература*, LVIII, 2016 № 1, с. 33-44.

Кюркчийска, В. (2017). *Информационните технологии в обучението по български език в I.–4. клас*. Шумен: Университетско издателство.

Мандева, М. (2015). *Компетентностен подход в обучението по първия (български) език начален етап на основната образователна степен*. В. Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий

Национална програма изграждане на училищна среда на министерство на образованието и науката [ръководство за кандидатстване](#). 2020. (посетен на 02.04.2025).

Петрова, Д. Формираност на комуникативноречевите компетентности у учениците от трети клас през погледа на учителите. *Педагогика*, 2019 №1, с.122 – 130

Петрова, Д. Равнище на формираност на езиковите и литературните компетентности на учениците в IV клас. *Български език и литература*, 20201. 86-94.

Сотирова, М. Развитие на уменията за диалогично устно общуване у учениците в начална училищна възраст. *Реторика и комуникации*, 2023 бр. 56, 69-80. <http://rhetoric.bg/>

Създаване и изследване на STEALM центрове в образованието и социално-педагогическата сфера.(2021). PRIMAX, Русенски университет „Ангел Кънчев”, ISBN

Тодорова-Колева, М. (2021). Интегративно обучение. Проблемно базирано обучение. Проектно обучение. STEM. Преподаване и учене в средното училище. УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 235–250.// Todorova-Koleva, M., (2021). Integrativno obuchenie. Problemno UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 235–250.

Учебни програми за 1. клас -

2

0

2STEM Education – A Key Tool Of The Competence Approach. KNOWLEDGE International

4

.

Н

а

с

о

к

и

з

а

у

н

и

в

е

р

с

а

л

е

н

д